

מחשבה קצרה על הדף הרב יחזקאל הרטמן

לעילוי נשפת פורי ורבי הגאון רבי פשה שפירא זצ"ל, יום הזכרון עשרה בטבת

מסכת זבחים דף צח

תלוי בפנימיות, שהמאכל נכנס פנימה.

כהנים בעלי מופין

בעלי מומין חולקין בבשר קדשים, אבל לא מקריבין.

ויש להבין מה פשר החילוק לענין בעל מום בין עבודה ובין חלוקה ואכילה. בספר קהלת יעקב לבעל מלוא הרועים (ערך מום) מבאר שנשמת האדם מתגלה דרך אברי הגוף, וכל אבר נושא גילוי מסוים של הנשמה. וכן מבואר בנפש החיים דמצינו שיש רמ"ח אברים ושס"ה גידים כנגד מצוות עשה ולא תעשה, שכן אברי הגוף נושאים בהם תוכן רוחני.

אדם שהוא בעל מום, יש באותו אבר חסרון של גילוי הנשמה. ועל כן פסול לעבודה.

בדרך החיים (פ"ד משנה יד) מבאר המהר"ל ענין הכהונה, שהכהן הוא קדושת הגוף, וכתר כהונה עובר מאב לבנו משום שדברים גופניים עוברים בתורשה. אצל הכהן גם הגוף קדוש, ולא רק הנשמה כמו אצל שאר ישראל. ומשום כך, כשהכהן בעל מום בגופו, אינו יכול לעבוד.

וכבר הזכרנו לעיל את דברי השם משמואל (פרשת צו תרע"ג) בשם אביו האבני נזר שהעיר, מדוע אצל הכהנים יש בגדי כהונה, מה שאין כן אצל הלויים. ומבאר שכל גילוי קדושה בעולם מופיע עטוף בכיסוי, ועל כן הנשמה אינה מתגלה בלא גוף, וכן המלאכים כאשר יורדים לעולם מתלבשים בגוף. עבודת הכהן צריכה להיות מכוסה בבגדים, ואילו הלויים עיקר עבודתם היא חיצונית כמו שירה ופתיחת שערים, ולכן אין זקוקים לכיסוי. והקשה דמה החילוק בין הכהן לישראל, שהכהן יש לו בגדים, וביאר דאצל הכהנים יש עבודה פנימית שמצרפת את הנשמה והגוף יחד, ועל כן יש בגדים מיוחדים לכיסויים של הגוף. והביא את דברי המהר"ל שהשם אהרן הוא כולו אותיות אמצעיות - ה באחדות, ר' במאות, ונ' בעשרות, יחד עם א' שהוא כנגד אלופו של עולם, לומר שכולו פנימי. והוכיח שם שהשם כולל נשמה וגוף, נמצא להפנימיות של הכהן היא שייכת לגופו גם כן.

ונמצינו למדים א"כ מדוע כהן בעל מום פסול לעבודה, שהרי גופו מצטרף לעבודה, ואם חסר בגופו חסר בגילוי הנשמה שלו שאינו שלם. ונשאר לבאר מדוע לגבי אכילה שאני.

ועי' בספר דרך מצוותיך (ריש פרשת אמור) שעומד על השאלה, ומוסיף דמדוע בעל מום אינו פסול לאכילת קדשים, הרי אכילת הכהנים היא כפרה לבעלים. ומבאר שם באריכות על פי קבלה, שעבודת המקדש היא גילוי בחיצוניות, וכמו שנאמר בהקמת המשכן "וירא כבוד ה'", "וירא כל העם", לכן הוזהר בעל מום על כך, כי גופו החיצוני פגום, ואף שפנימיותו קדושה, אסור לו ליכנס לשם ולהראות פגמיותו, כדי שלא יפגום ח"ו גם גילוי אלקות שיש שם, כיון שהגילוי הוא ג"כ בחיצוניות ממש. אבל לאכול מן הקדשים הוא יכול, שענין האכילה

כלומר על אף שהכהן הוא פנימי, גופו החיצוני מצטרף לאותו פנימיות, וא"כ בעבודה שיש בה את חיצונית של הגוף יש חסרון כאשר הגוף בעל מום, שאין הנשמה יכולה להתלבש בגוף כאשר הוא פגום. אבל באכילה, שאינה ביטוי של חיצוניות, אין לנשמה עסק עם מצב אברי הגוף, והרי היא כשלעצמה תמיד שלימה וטהורה, שהרי "נשמה שנתת בי טהורה היא" בלא חסרון כלל.

דף צח

כשהוא שלם מביא ולא כשהוא אונן

בעמוד א' הגמ' מביאה שכהן גדול מקריב אונן, אך אינו אוכל וחולק אונן. ויש להבין מה טעם החילוק.

בעמ' ב' הגמ' אומרת שישאר אינו יכול לשלח קרבנותיו כשהוא אונן, שכן בעינין "שלמים" - בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא אונן.

ושני דברים אלה מתחברים: הגמ' במו"ק (יד, ב) אומרת דכהן גדול כל השנה כרגל לכולי עלמא דמי, דתנן כהן גדול מקריב אונן, ומבאר רש"י שאדם אחר אינו משלח קרבנותיו כשהוא אונן, אלא אם כן הוא בשעת הרגל, וממה שכהן גדול מקריב אונן, אלמא דכהן גדול בכל השנה נחשב כמו אדם אחר ברגל. וחזונו בדברי רש"י שיש השוואה בין דין הקרבה באנינות ובין שילוח באנינות.

וממה שנקט רש"י שברגל יכול אונן לשלח קרבנותיו, מוכיח הגר"ח (על הש"ס) שמניעת אונן משילוח קרבנות אינה מדיני קדשים, דא"כ מאי שנא רגל, אלא הוא מדיני אנינות, ועל כן ברגל שרי.

ועומק ביאור דבריו נראה ע"פ השם משמואל (אמור תרע"ב), דאיתא במדרש רבה (פ' ז): "אמר ר' אבא בר יודן, כל מה שפסל הקב"ה בבהמה הכשיר באדם, פסל בבהמה עוורת או שבור או תרונן או יבלת, והכשיר באדם לב נשבר ונדכה". ויש להבין מה היה ס"ד לדמות שבירת לב באדם לבהמה שבורה שהוא חסרון בגופה. ומבאר השם משמואל ע"פ מה שפסלינו אונן לשילוח קרבנות משום שאינו שלם, ומדוע אינו שלם, אלא "דצורת האדם להיות עובד את ה' בנהירו דאנפין, בשמחה בחדוה וברננה כמ"ש עבדו את ה' בשמחה בואו לפניו ברננה, וצריך להיות דוגמה דלעילא עוז וחדוה במקומו, וכשהוא אונן רח"ל ושריא בעציבו, הרי הוא חסר מצורת אדם".

ובמקום נוסף (כי תשא תר"ע, בתוך ימי האבל של אביו) מביא השם משמואל מוקרא רבה (פ' ז): "פקודי ה' ישרים משמחי לב, זה אהרן שהיה לבו עצב עליו בשביל בניו שמתו, כיון שנתייחד עליו הדיבור שמח". וביאור הדברים, דאבל נקרא חסר בשלימות הנפש, ומה שציוותה התורה לנהוג אבילות אינו עונש ח"ו, אך הוא תיקון, ולא לנפש הנפטרת בלבד, אך הוא תיקון גם לאבל החי. [ומכיון שכשהדורות יורדין חסרים אנו בשלימות הנפש, על כן מקילים דיני אבילות.] ועל כן אינו משלח קרבנותיו, דיש לו חסרון בנפש. אך אהרן שנתייחד עמו

הדיבור שמח והיה יכול להקריב.

נמצא שבמה שכהן גדול מקריב אונן, דומה לאהרן שנתייחד אליו הדיבור, שכיון שמייצג את עם ישראל בעבודתו, הרי בזמן זה לא נתפס בו שום חסרון. ומה שאונן אינו משלח קרבנותיו אינו חסרון בקדשים אלא במצבו של האדם, ואצל כהן גדול לית לן בה. וכנראה שזו גם כוונת רש"י שכל אדם מישראל שולח קרבנותיו בזמן הרגל, שבזמן הרגל כל אחד דמישראל כאילו נתייחד אליו הדיבור, שמצטרף לכלל ישראל להיות רואים ונראים את פני האדון ה'.

ולפי זה ניחא שרק בזמן העבודה כהן גדול מקריב אונן, שכן רק אז הוא בשלימות. אך בזמן האכילה והחלוקה, שם אינו בדרגה של 'נתייחד עמו הדיבור', ושוב חזר להיות ככל אדם שנתפס בו חסרון השלימות שיש במצב החסרון והעצבות.

דף ק

אכילת פסחים מעכבא

אליבא דרבה בר רב הונא אכילת פסחים מעכבא.

הגרי"פ פערלא (מצות עשה רסג) מקשה שבגמ' בפסחים (ע"ה, ב) נחלקו אם צריך שהבשר יהיה ראוי לאכילה בשעת הזריקה, אך ליכא למאן דאמר שעצם האכילה של הפסח מעכבת. וא"כ סוגיינתו אינה מובנת.

וביאר, שהנידון של הגמ' בפסחים הוא לענין אם האדם יצא יד"ח קרבן פסח, ואינו חייב להביא פסח שני. ואעפ"כ עדיין לא קיים את מצוות הפסח, ואם במזיד לא יאכל את הקרבן, יתחייב כרת, הגם שפטור מפסח שני. וזהו החידוש של סוגין, שאכילת הפסח מעכבת את מצוות הפסח, ושיש עדיין מצווה שיש בה כרת לאכול את קרבן הפסח.

ומביא לכך כמה ראיות. אחת מהם היא שבשו"ת מעשה נסים לרבינו אברהם בן הרמב"ם (ס' י) מביא מהמכילתא 'מניין אותה אומר שאם אין להם מצה ומרור הם יוצאים ידי חובתן בפסח, ת"ל 'אכלוהו', ומביא ר"א בן הרמב"ם בשם רבינו דניאל הבבלי שהיתה הו"א שאדם שאכל פסח ללא מצה ומרור יתחייב בפסח שני, קמ"ל. ותמוה מה היתה הו"א, הרי קיים את כל מצוות הקרבן. אלא חזינו שאף שקיים מצוות הבאת קרבן פסח, אך לא קיים מצוות אכילת פסח. וזהו דסד"א שבלא מצה ומרור לא קיים את מצוות אכילת פסח, קמ"ל שאינו מעכב.

ודבריו מתיישבים עם מה שביארו רבותינו במהות קרבן פסח.

בהגדה של פסח יד מצרים להגרי"א חבר מבאר את הפיסקה "לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך" - שאכילת קרבן פסח מקדשת ומזככת את הנשמה, ועל כן אכילת פסחים מעכבא יותר מכל הקרבנות, שעיקרו לאכילה, כדי לטהר ולזכך הנשמה.

וכן רבי צדוק הכהן (מחשבות חרוץ אות ט [יד]) מבאר שהמצוה הראשונה שעם ישראל עשה בתור עם היתה אכילת פסח, שאכילה זו מקדשת את התאוות והחומרות. שכל תפקידו של כלל ישראל הוא לקדש את החומר, ולכן המצווה הראשונה שנטוו ישראל יחד היא המצווה שעל עניינה היא קידוש החומר, ולכן יש כאן מצוות אכילה, שאכילה דקדושה היא היא שיא קידוש החומר.

נמצא שאין זה קרבן גרידא, אלא יש בזה התמקדות באכילה, ומוכן שאכילת פסחים מעכבא.

דף קא

דרוש דרש פשה

"ואת שעיר החטאת דרוש דרש משה והנה שורף".

ונחלקו בזה התנאים: לר' נחמיה נשרף משום אנינות, ולר' יהודה ור"ש משום טומאה.

עוד אמרין בגמ', דאליבא דר' נחמיה הטעם שרק שעיר ראש חודש נשרף, משום שקדשי שעה קרבו באנינות וקדשי דורות לא קרבו באנינות ונשרפו. וזה מה שחידש אהרן למשה, שאף שנאמר לו מפי הקב"ה להקריב באנינות, אין הכוונה לשעיר ר"ח שהוא קדשי דורות.

הראני ידידי עוז הרה"ג רבי יוסף שונקופף שליט"א חתם סופר נפלא (ע"ה"ת פרשת שמייני י, ט), ולהבין דבריו נקדים את הגמ' בשבועות (ט, א) אודות שעיר ראש חודש, שאומר הקב"ה "הביאו עלי כפרה שמעטתי את הירח". והבאנו בשיעורי שבועות מרבי אייזיק חבר, שכל ענין הלבנה הוא שהעוה"ז אינו מסוגל להביא את מכלול אור ה'. הלבנה היא כנגד עם ישראל, "שהם עתידים להתחדש כמותה", ובמצבו כיום אינו מצליח לקבל כדבעי את כל אור החמה, מפני שהוא שרוי בעוה"ז שאינו מקום התיקון. על כן מיד בתחילת הבריאה הלבנה מתמעטת. לעתיד לבא יהיה אור הלבנה כאור החמה, כלומר שהלבנה תגדל משום שהעולם יצליח אז לשקף את כל אורו וכבודו ית'.

כיון שבנתיים אין לנו את התיקון הזה, אומר הקב"ה, הביאו עלי כפרה שמיעטתי את הירח, שבוה אנו מחזיקים את המצב הנוכחי בדרך לתיקון השלם.

החתם סופר בא לבאר מה סבר משה רבינו במה שטען שיש לאכול את שעיר ר"ח, אלא שמשה רבינו סבור היה כי מיד ביום חנוכת המשכן, יהיה עולם התיקון, ויהיה אור הלבנה כאור החמה, ושוב לא יקריבו חטאת ראש חודש עוד (משום שיתבטל המיעוט של הלבנה). נמצא שחטאת ראש חודש זה הוא **קדשי שעה**, ושפיר נכלל עם חטאת היום וחטאת נחשון שהם קדשי שעה ונשרפין. אבל אמר לו אהרן הואיל ומתו נדב ואביהוא, הורה לנו שגנו אור נשמתם לעת"ל, ועדיין לא נתקן העולם, ומיילא הם עדיין קדשי דורות, ומשה שמע וייטב בעיניו.

ולחוסוף על כך, דבקיודשין (ל, א) אמרין "וא"ו דגחון חציין של אותיות של ס"ת, דרש דרש חציין של תיבות". והמהרש"א שם מבאר, "ולפי שהסטרא דשמאל וכח הטומאה הוא נחש הקדמוני, וע"פ מ"ש הולך על גחון זה נחש, וע"פ הפסיק באותיות התורה בוי"ו דגחון לרמוז כפי אותיות התורה שהן כולן שמויות של הקב"ה אין כאן מקום כלל לכח הטומאה..." וכן הא דדרש דרש מבאר המהרש"א, שהתורה יש לה מ"ט פנים לטהרה ומ"ט פנים לטומאה, והו"ו דרש' ב' - דרשות. ונבאר דבריו, שבתורה יש חיבור של כל הצדדים אל הקדושה, וכמו שאמרין בעירובין (יג, ב) שאפשר לטהר את השרץ בק"ג טעמים, וכפי שהבאנו מרבי צדוק שבמבט של התורה כל הרע נהפך לטוב. שתי הדרשות מצטרפות. עיקר האמצע של התורה הוא לקחת את כל הצדדים ולהכם להיות חלק מקדושת התורה.

ובצירוף דברי החת"ס, הדברים נפלאים. משה רבינו מביא את התורה שמתקנת את העולם. הוא רוצה שהתיקון יבוא מיד. "דרש דרש משה" היינו הוא מנסה לחבר את שתי הדרשות למקום אחד של התיקון. לכן פסוק זה הוא אמצע התורה, כי זהו מקום שהטומאה מצטרפת אל הטהרה. וכאן קיווה משה להגיע לתיקון השלם שאור הלבנה יהיה כאור החמה ויתבטל הצורך בשעיירי ראש חודש.

והדברים נפלאים עד למאד.

דף קב

האם פשה הוא קרוב לפרים

"מרים מי הסגירה, אם תאמר משה הסגירה, משה זר הוא, ואין זר רואה את הנגעים. ואם תאמר אהרן הסגירה, אהרן קרוב הוא ואין קרוב רואה את הנגעים, אלא כבוד גדול חלק לה הקב"ה למרים אותה שעה."

והעיר המהרש"א שכמו"כ היה אפשר לומר שמשנה הוא קרוב, כפי שנאמר על אהרן. ותיריך המהרש"א דמ"מ אמת הוא שהוא גם זר.

והגאון מאוסטרובצה (מאיר עיני חכמים קמא ס"ח י"ח) מיישב בדרך חריפה, וכדלהלן:

המהר"ל בגור אריה (פרשת ויגש פמ"ו אות ה) מקשה דהרי גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, וא"כ מאחר שכלל ישראל התגיירו במתן תורה (שמשם יליפני דיני גיורת), מדוע היו אסורים בקרובותיהן, הלא כבר פסקה קורבת המשפחה. ותיריך דכיון שכפה עליהם הר כגיגית, לא אמרינן דהוי קטן שנולד, והובאו דבריו בהקדמת השב שמעתתא (אות ט).

מעתה מבאר האוסטרובצר דכל דברי המהר"ל שייכים רק ביחס לכלל ישראל שעמדו תחת ההר ונכפו על קבלת התורה, אבל משה רבינו עצמו הרי היה על ההר, ולא כפו אותו לקבל את התורה, ממילא הדר דינא שהוא עצמו שפיר נחשב כקטן שנולד דמי, ושוב אינו נחשב כקרוב למרים.

אלא שיש להעיר על דבריו מב' דרכים: בהקדם מה שביארו רבותינו (אפריון פרשת במדבר; פחד יצחק שבועות מאמר כ) בעומק דברי המהר"ל, שבאמת חילוקן סתום וצריך ביאור, וכך ביארו:

הנה בכל מקום דבעינן רצון אין הכפייה מועילה, אלא שאעפ"כ במקום שכופין את האדם לגרש נחשב שמגרש ברצון, וכפי שביאר הרמב"ם משום שהכפייה מגלה את הרצון הפנימי שלו לשמוע לקול חכמים. וכך גם בכפיית הר סיני, מצד היותם של הששים ריבוא מבני אברהם יצחק ויעקב, אמרינן בהו שהכפייה לא היתה אלא גילוי רצונם הפנימי והסרת חשכת החומרות שעתפה את ליבם כתוצאה משעבוד מצרים. וסובר המהר"ל דהך כללא דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, לא נאמר אלא באופן שאין קבלת הגירות נובעת מאיזה מאורע שארע בעבר, וחלות הגרות באה בתוקף הרגע שבו היא חלה, בזה אמרינן דהגרות נחשבת כלידה חדשה. אבל בגירות שנשענת על העבר (היותם בני האבות), הרי סמיכות זו מפקיעה את הגרות מלהחשב כלידה חדשה. ועל דרך זו מבאר גם הכלי חמדה (פרשת ויגש) אלא הוא ביאר שלא שייך כפייה על דבר שאינו קודם, אי אפשר להתחיל מזהלך על ידי כפייה.

ולאור הסברים אלה, נמצא שבעצם דברי המהר"ל שייכים גם לגבי משה, שהגם שלא נכפה, סוף סוף היה אצלו את הקשר לאבות עד כדי שלא ייחשב כקטן שנולד.

ועוד הערה על דברי האוסטרובצר, דבעמ' זה בהמשך איתא שאלישבע אשת אהרן זכתה שיבמה הוא מלך, הרי שמשה מתייחס אל משפחתו, ואינו כקטן שנולד.

יש עוד לעיין בדבריו.

דף קג

פזבח אין לו עור

המשנה מסיימת שלעולם אין עור שקרב על המזבח.

ונראה עומק הדברים כך.

בשם משמואל (פרשת בא תרע"ה) מביא בשם חידושי הר"מ אודות מה שנלמד לקמן (קטו, ב) שעולות שהקריבו בני נח לא היו טעונות הפשט וניטוח, וביאר הר"מ שהפשט מורה על סילוק הפסולת, ולדידהו היה יכול להיות הקרבן בלי סילוק הפסולת. וזהו גם מה שביאר הרבי מקאצק שאצל נביאי אוה"ע מצינו שעשו עבירות חמורות ולא היה בזה סתירה לנבואתם. ומשא"כ אצל עם ישראל שעליהם להיות נקיים וטהורים כדי שתשרה עליהם שכינה.

נמצינו למדים שהעור נחשב פסולת.

בספר טוב עין על הפרקי דר"א (פרק מ) מביא שהטעם שצריך להסיר את

הנעלים במקום קדוש, כמו"ש 'של נעליך מעל רגליך', משום שנעליים עשויות מעור, והוא מהווה מחיצה בפני הקדושה.

ומביא עוד מפרקי דר"א (פרק יד) שקודם החטא לא היה לאדה"ר עור על הגוף אלא צפון. החילוק בין עור לצפון הוא, ש'עור' הוא כיסוי החוץ שלא ניתן לראות דרכו, משא"כ ציפון היא שקופה וניתן לצפות דרכה. לאחר שחטא אדה"ר עשה לו הקב"ה "כתנות עור", והיינו שנקרם לו עור על גופו, ומשמעות הדבר שנוצר כיסוי והסתר בינו לבין אור ה'.

ובמדרש רבה (בראשית כ, יב) איתא שבתורתו של ר"מ נמצא כתוב "כתנות אור". ומפרשי המדרש ביארו, וכן כתב רבי צדוק הכהן בכמה מקומות (מגן ספר קדושת שבת מאמר ה) שאין הכוונה כפשוטו שבספר תורתו היה כתוב אור במקום עור, דח"ו לשנות אפילו אות אחת בתורה. אלא הפירוש הוא בדרך הרעיונית, שה'עור' מסמל את הריחוק וההסתר בין האדם לבוה, אך ר"מ דרש שאותו ריחוק עתיד להפוך לקרבה גדולה כענין 'במקום שבעלי תשובה עומדין וכו'', ומצינו בעירובין (ג, ב) שרבי מאיר היה תופס דברים עמוקים מה שאחרים לא תפסו.

נמצא ש'עור' נחשב הסתרה וכיסוי. וכן מצינו שמילה זו קרובה למילה "עירור" שאינו רואה, שיש כאן עניין של הסתר וכיסוי.

ומכיון שהקרבן בא במקום האדם כמו"ש הראשונים, ואצל האדם מסמל העור את הריחוק מה', לא שייך להקריב על המזבח את עור הבהמה, שכל ענין הקרבן הוא קירוב ולא ריחוק, קרבן לשון קירבה. וזה נראה הביאור שעל המזבח לעולם לא יקריבו עור.

דף קד

איסור שאינו ידוע

"קסבר נמצאת טריפה בבני מעיים מרצה". דאע"פ שהתברר למפרע שהבהמה היתה טריפה, כיון שלא היה ידוע, יש ריבוי.

הרא"ש (חולין פ"ו ס"ז לו) וכן הרשב"א (ח"א ס"ה תשל) למדו מכאן שדבר שלא נודע לנו, אינו קובע דינים. וכגון איסור שנפל בהיתר, ויש ששים לבטלו, אם לא נודע מנפילה זו, אם יפול איסור נוסף אמרינן מצא מין את מינו ונייעור. אך אם נודעה התערובת הראשונה בשעתה, נבטלה לגמרי, ולא אמרינן אח"כ מצא מין את מינו ונייעור. והיינו שהדיעה יוצרת דינים.

ויש לדבר הבנה ע"פ מחשבה, שיש דברים רבים בעולם שנמצאים בכה, אבל כל דבר שלא יצא לפועל בעולם, לא נחשב כקיים אלא בגדר 'בכוח'. אם אדם אינו מודע למה שקרה, חסר במציאות הדבר באופן מעשי.

ונביא דוגמה נוספת ליישום עיקרון זה:

הרמ"א (או"ח ס"ה תרה) מביא את מנהג הכפרות בערב יו"כ.

ובתורת אביגדור שם נקט שאם יימצא העוף טריפה, אזי יקח עוף אחר לכפרה, כמו בקרבן בנמצא טריפה דצריך אחר.

אולם בשו"ת כנף רננה (או"ח ס"ה נט) נחלק על דבריו, ונוקט שיצא ידי חובת כפרות. ומביא מהגמ' דידן דבטריפה בבני מעיים, מרצה. ומסיים: "וא"כ הכא דלא נודע הטריפות עד אחר שחיטה שהוא מעשה המכפר בכפרה דערב יו"כ, ודאי הורצה, כיון שלפי דעת האדם הוא כשר, דמן הדין הוא בחזקת כשרות, עושה לפי דעתו מדעת תורה פועל דמיוני אשר ימוז למעלה בקודש ומתכפר לו, וזריקת דם קרבן בלא נודע הטריפות הורצה". כלומר יש פעולות שנפעלות על פי דעת האדם, על פי מה שידוע באותה שעה, וכן הוא עניין הכפרות.